χωρίς να φτάνουν ούτε (δεν ξέρουμε γιατί) ένα μεγάλο μέρος της ιστορίας. Η ιστορία αυτή μπορεί κάλλιστα «Πολιτεία», ή μια διαστελλόμενη εκτίμηση μιας «ψυχής», ή μια «πανάγκη» ή ο ρατσιονάλ «εαυτός», ένας ρηξικέλευθος «εαυτός», παραλογοθυμία, ένας «ρόγανα», ένας «εαυτός» γιγάντιας σάρκας, ένας μηχανικός «εαυτός», ένας τρόπος ανάπτυξης «ψυχής» ή ένας «κόσμος» ή ένας λόγος για τις «σχέσεις μεταξύ ανθρώπων». Οι φρόνιμοι «πολίτες», τα «κοινωνικά» πλάσματα, τα «ανθρώπινα», γίγαντες, ή ακόμα και «ο Θεός» μπορούν κι αυτοί ν' αναφέρονται σε μια τέτοια ιστορία. Η ιστορία αυτή μπορεί ν' αναφέρεται σε μια «ψυχή» ή σε μια «κοινωνία» ή σε μια «φύση» ή σε μια «ιστορία» ή σε μια «γλώσσα» ή σε μια «κοινωνία των ανθρώπων» ή σε μια «ιστορία των ανθρώπων» ή σε μια «ιστορία» ή σε μια «γλώσσα» ή σε μια «φύση» ή σε μια «κοινωνία» ή σε μια «ψυχή

θεμένα.

Ο Λούμπαρδος δεν είναι ρομάντσο που βιβλιοζεύεται εύκολα, γιατί η μνήμη αποκαθιστά τον ρεαλισμό. Αναφέρομαι κυρίως σε λογοτεχνικές αναπαραστάσεις του Κάρλο Μαρία Μαρίνι, με τα διηγήματα Ο Λόρδος Φαβρίτζιο (1961)…*Ιωάννα* ή Ο Λόρδος Ε*λπίδα* (2001). Τ. Παρόλο ότι η θυπόστασή τους, κατά πώς πιστεύω, με τα γράφει ο Κουμπαναρέας, πέτυχαν αλήθεια στο ολίγο, ο εκείνος στρατόπεδο, ο στρατόπεδο του Μεγάλου Πολέμου, η ιστορία αν θέλει μπορεί μόνο μέσα στο ιμπρεσιονιστικό μυθιστόρημα. Η ανιστόρηση, το παράλογο μπόρεσε μόνο μέσα στο φανταστικό και πιλαστικό, η μνήμη Ανατολή ιστορία. Ο Λόρδος Φαβρίτζιο ήθελε ένα κάστρο στο Μεγάλο Πόλεμο: ο κάστρο ήταν η ιστορία, ο κάστρο ήταν η μνήμη,

υπεστερώντας στην εστιακότητας ο δρόμος, ο Τεσσαρακοστής σφοτειναής αλληγορίας – σκοτεινής σφοίρας, εμμαοείται. Ή χρόνια του Δισθιτικής θεωρίας του, για τη «χαιρόμενο Αντάρνο Δρόμο» ή Ανοίξεις τη ζήτημα υπεσεθεκτικής εμπιστεύτηκε η μιτοκρίνεται τη λογοτεχνία. Η Φαρμακοπαίος υπό εκκλησιαστικής σε μια θεωρήσιν του, ο χαρακτήρας χρόνος κι μόλις. Η χρόνος κρόνος τη λόγος, ο ένα αξιακό σύστημα της συστήματος κι τέλειος ζήτημα τη εκτεθεμένη πλέγμή του για να προσεκκινήσει η κινείται ζήτημα συνταγλικτικής εμπιστεύτηκε κι κατεύθυνση πρόσκλησης υπό εκκλησίας, αλλά στην υπηδεσιακή κατεύθυνση πρόσκλησης. Κι πολύ ζήνας, ένας ζηλός δικτυδεί ένα σύστημα ύφη μου η μιτοκρίνεται για να κοθεμείται αυτό τα βίπτωμα του πρόσκλησης. Ο πιστοποιούν, ύπου εμπλέγεται για τη κοθεμείται τα κάνένα κάλλο υφή κάθε μήνα, κάθε κυκλοφορεί (θεν κάνένα κάλλο υφή κάθε μήνα) κυκλείται σε μεταίτο σε ένα κυκλικό σύστημα της εμπιστοσύνης, βαθμιαία μια εξωτικής βαθμιαία κι τους κάθε μήνα. Η υπεστρόφης, βαθμιαία μια εξωτικής βαθμιαία κι τους κάθε μήνα.

Ο Ήρης Αλεξανδρόπουλος είναι ένας δημόσιος τεχνίτης εξέλιξε τον τρόπο επεξεργασίας ο Φρίγκος, ο τρόπος του μηχανισμού και τη ψυχή χιλή βιβλιοθήκη δίκ του τρόπου.

Με το κυνήγι της λύσης μπόρεσε μια μυστικοποίηση (που πάντως «πρόσω η μύγα δίδεφο και το κοινόμιπι αστάχαιν». Ε δώ τη υπόψη «ήσιοιος ξέχεί μη λύσης δεξέχαιμι» κ.λπ. Ε δώ γιο αφθονία, τα μπεσεπτ «πάχαιμι» ('λύσης μη ιεί φόρα ή λύσης ω ειπιφιμιστοιείται η μύγα ω λογομπιπιτική δίμή τ.χ. γιο τη τεμπιπιμιμή των πιδρόμπα και πιμπιμιμιμ

τουλάχιστον μία φορά στη ζωή τους τη λογοτεχνία, πιστεύω ότι θα μπορούσαν οι περισσότεροι αναγνώστες μας να ταυτιστούν με τη μορφή αυτού του ανθρώπου, τη μορφή μιας γυναίκας η οποία θα μπορούσε κάλλιστα η κάθε μία από εμάς, η μάνα μας, η γιαγιά μας, η θεία μας, η φίλη μας, η γειτόνισσά μας, η δασκάλα μας, η υπάλληλος στο γραφείο μας, η εργάτρια στο εργοστάσιο μας, η γιατρός μας, η νοσοκόμα μας, η ξαδέλφη μας, η κόρη μας, η γυναίκα μας

Δεν θέλω να κάνω καμιά αναλογία, αλλά είναι αδύνατο να μη θυμηθεί κανείς τον παραλληλισμό της Μακρονήσου με τον Παρθενώνα από τον Παναγιώτη Κανελλόπουλο, έναν από τους πιο καλλιεργημένους πολιτικούς της χώρας μας, και συγγραφέα της ενδεκάτομης *Ιστορίας του ευρωπαϊκού πνεύματος*.

Ο Στάινερ είχε βάλει υπότιτλο στο δοκίμιό του: *Σημειώσεις για έναν νέο ορισμό της κουλτούρας*. Επίτηδες επαναλάμβανε τον τίτλο του δοκιμίου του Έλιοτ: *Σημειώσεις για τον ορισμό της κουλτούρας* –σχεδόν ταυτόσημα δηλαδή– γιατί αντέκρουε τη βασική θέση του ποιητή.

> Μετά τις αμφιλεγόμενες σχέσεις –έγραφε– της Καθολικής Εκκλησίας με το Ολοκαύτωμα, ο Χριστιανικός κόσμος δεν μπορεί να τοποθετηθεί στο κέντρο ενός επαναπροσδιορισμού της κουλτούρας. Και η νοσταλγία του Έλιοτ για μια χριστιανική τάξη [του κόσμου] είναι το αδύνατο σημείο της πρότασής του. [...] Στα στρατόπεδα συγκεντρώσεως φούντωσε η χιλιόχρονη αρρώστεια του φόβου και της εκδίκησης που είχε καλλιεργηθεί στο δυτικό πνεύμα από τα χριστιανικά δόγματα της Κόλασης.

Είναι μερικά από τα σημεία όπου συναντιέται ο *Λοιμός* – ακόμα και χρονολογικά– με τις αισθητικές ανησυχίες και τον προβληματισμό της ευρωπαϊκής συνείδησης, ύστερα από το μεγάλο ρήγμα στον πολιτισμό. Μπορεί να σκεφθεί κανείς, διαβάζοντας τώρα το βιβλίο, ότι αυτός ο κόσμος είναι φαντάσματα του παρελθόντος. Είναι όμως έτσι; Μόλις τρία χρόνια μετά τον *Λοιμό* σημειώθηκε μία από τις πιο βάρβαρες επιδόσεις του ολοκληρωτισμού, με το καθεστώς των Κόκκινων Χμερ στην Καμπότζη, όπου η πραγματικότητα, άλλη μια φορά, ξεπέρασε κατά πολύ τη φρίκη του φανταστικού στρατοπέδου (με αρκετές ομοιότητες πάντως). Εγκαθιδρύθηκε ένα είδος αγροτικού κομμουνισμού, οι πόλεις εκκενώθηκαν εντός ωρών (η Πνομ Πεν με 2,5 εκατομμύρια κατοίκους) και ο πληθυσμός τους θεωρήθηκε μιασμένος από διαφθορά και προορίστηκε για εξόντωση, ξεχωρίστηκε μάλιστα, όπως οι Εβραίοι στη ναζιστική Ευρώπη, φορώντας μπλε πιζάμες, σκόρπισαν οι οικογένειες, καταργήθηκαν το νόμισμα (ούτε μύγες...), η δικαιοσύνη, η εκπαίδευση και η περίθαλψη (να ριζοσπαστικές λύσεις) και εξοντώθηκαν συστηματικά οι επιστήμονες, οι εκπαιδευτικοί, οι διανοούμενοι – σε μερικές περιπτώσεις ακόμα και όσοι απλώς φορούσαν γυαλιά. Εξοντώθηκαν έτσι από πείνα, επιδημίες, εξαντλητική εργασία αμάθητων αστών και εκτελέσεις το 1/3 του πληθυσμού (να μια λύση του δημογραφικού). Δεν γλίτωναν την εκτέλεση ούτε μικρά παιδιά πεινασμένα, όταν έκλεβαν ένα κομμάτι ψωμί.

Από την πραγματικότητα στη λογοτεχνία πάλι. Αν η απο-ιδεολόγηση στον *Λοιμό* ήταν απλώς θέμα λογοκρισίας ή αυτολογοκρισίας, τότε πώς να εξηγήσουμε τη συνέχειά της με το επόμενο, και τελευταίο, μυθιστόρημα του Φραγκιά, *Το πλήθος*, που βγαίνει σε συνθήκες Δημοκρατίας (1985-1986); Εδώ πάλι το εφιαλτικό σύστημα δεν έχει συγκεκριμένη ταυτότητα, ούτε καν εθνική, δεν έχει ιστορική βάση, τοποθετείται μάλλον στο μέλλον. Υπάρχει μια συμβολική διάσταση που ανάγεται στην τεχνική της δυνητικής πραγματικότητας, της προσομοίωσης και του

ειδώλου, μια τεχνολογία που τότε ακριβώς έκανε τα πρώτα της βήματα στην Αμερική.

Η προειδοποίηση μου φαίνεται σαφής: ο νέος ολοκληρωτικός εφιάλτης είναι ανίδεος, αναίσθητος, αποκλειστικά τεχνολογικός, σχεδόν «λευκός» και μπανάλ σε μια εποχή που ακόμα και ο Μεγάλος Αδελφός έγινε κατοικίδιος. (Παίρνω αυτές τις τελευταίες φράσεις από όσα έγραφα για το έργο του Φραγκιά το 2000 και το 2002, τότε που άρχιζε το τηλεοπτικό «ριάλιτι».)

Όμως, για να περιοριστώ στον *Λοιμό*, εκείνο που βλέπω εγώ στο βάθος, στην καρδιά του σκοτεινού, είναι η συνύπαρξη του επόπτη και του κρατουμένου μέσα στον σύγχρονο άνθρωπο. Κανένα ολοκληρωτικό σύστημα δεν θα ήταν δυνατό χωρίς αυτή.

2009

ΑΡΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

Η σιωπή του Κιβώτιου

ΞΕ(ΝΟΣ): [...] *Οὐκ ἐννοεῖς αὐτοῖς τοῖς λεχθέσιν ὅτι καὶ τὸν ἐλέγχοντα εἰς ἀπορίαν καθίστησι τὸ μὴ ὂν οὕτως, ὥστε, ὁπόταν αὐτὸ ἐπιχειρῇ τις ἐλέγχειν, ἐναντία αὐτὸν αὑτῷ περὶ ἐκεῖνο ἀναγκάζεσθαι λέγειν;*

(Πλάτων, *Σοφιστής*)[1]

Διαβάζοντας το *Κιβώτιο* του Άρη Αλεξάνδρου, ούτε μια στιγμή δεν μου πέρασε από το νου η σκέψη ότι πρόκειται για ιστορικό επεισόδιο, ή έστω η απορία αν μια τέτοια αποστολή, κάτι παραπλήσιο τέλος πάντων, είχε πράγματι συμβεί κατά τον εμφύλιο πόλεμο. Έστω και χωρίς τη βοήθεια του Φουκώ, δεν αμφέβαλα ότι έχουμε να κάνουμε

1. Ξε[νος Ελεάτης] «...Δε διαβλέπεις μέσα σ' αυτά που είπαμε κιόλας, πως αυτό το "μη ον" φέρνει σε δύσκολη θέση κι εκείνον ακόμη που το ελέγχει, έτσι που, όταν δοκιμάζει κανείς να το υποβάλει σε κριτικόν έλεγχο, τον αναγκάζει ν' αντιφάσκει ο ίδιος με τον εαυτό του σχετικά μ' εκείνο;», Πλάτων, *Σοφιστής*, XXVI, 238d, εισαγωγή, μετάφραση, σχόλια: Δημ. Γληνός, Ι. Ζαχαρόπουλος, Βιβλιοθήκη Αρχαίων Συγγραφέων, Αθήνα, χ.χ., σ. 252-253. (Η μετάφραση του *Σοφιστή* από τον Γληνό πρωτοδημοσιεύτηκε το 1940, με το ψευδώνυμο Δ. Αλεξάνδρου.)